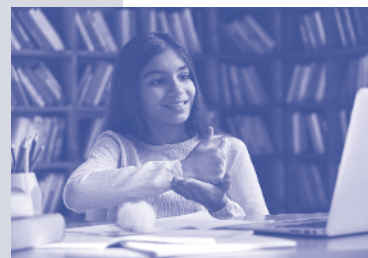

SPRÁVA O ZÁKLADNÝCH PRÁVACH – 2023

Z hľadiska ochrany základných práv priniesol rok 2022 pokrok i určité nezdary. V publikácii agentúry FRA *Správa o základných právach 2023* je uvedený prehľad hlavného vývoja v tejto oblasti, poukazuje sa na úspechy, ale aj na oblasti, ktoré ešte stále vyvolávajú obavy. V tejto publikácii sa nachádzajú stanoviská agentúry FRA k základným výsledkom vývoja v jednotlivých tematických oblastiach, ako aj súhrn dôkazov k týmto stanoviskám. Poskytuje zároveň aj ucelený a informatívny prehľad o hlavných výzvach v oblasti základných práv, ktorým EÚ a jej členské štáty čelia.

STANOVISKÁ AGENTÚRY FRA

1 [FOKUS]

Dôsledky vojny na Ukrajine pre EÚ v oblasti základných práv

4

Vykonávanie a používanie charty na vnútroštátnej úrovni

7

Rovnosť a nediskriminácia

10

Rasizmus, xenofóbia a súvisiaca neznášanlivosť

13

Rovnosť a začleňovanie Rómov

17

Azyl, víza, migrácia, hranice a integrácia

19

Informačná spoločnosť, súkromie a ochrana osobných údajov

22

Práva dieťaťa

25

Prístup k spravodlivosti: práva obetí a nezávislosť súdництва

27

Vývoj v uplatňovaní Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím

Rukopis dokončený v apríli 2023.

Agentúra Európskej únie pre základné práva ani žiadna osoba konajúca v mene Agentúry Európskej únie pre základné práva nie je zodpovedná za prípadné použitie týchto informácií.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2023

Print	ISBN 978-92-9489-053-5	ISSN 2467-2548	doi:10.2811/828329	TK-AM-23-001-SK-C
PDF	ISBN 978-92-9489-039-9	ISSN 2467-2777	doi:10.2811/085202	TK-AM-23-001-SK-N

© Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2023

Reprodukcia je povolená v prípade, že sa uvedie zdroj.

Pri každom použití alebo reprodukcii fotografií alebo iného materiálu, na ktoré sa nevzťahujú autorské práva Agentúry Európskej únie pre základné práva, je nevyhnutné vyžiadať si povolenie priamo od držiteľov autorských práv.

Použité fotografie:

Obálka: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Strana 1: © Louis Gouliamaki/AFP z Getty Images

Strana 2: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine z Getty Images

Strana 3: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP z Getty Images

Strana 4: © European Communities

Strana 4: © Monkey Business/Adobe Stock

Strana 6: © Hunterframe/Adobe Stock

Strana 7: © Maskot/Getty RF

Strana 9: © Valentinrussanov/iStock

Strana 10: © CarlosBarquero/Adobe Stock

Strana 11: © Attila Kisbenedek/AFP z Getty Images

Strana 12: © Markus Scholz/picture alliance z Getty Images

Strana 13: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing z Getty Images

Strana 15: © Attila Kisbenedek/AFP z Getty Images

Strana 16: © El Medina/AFP z Getty Images

Strana 17: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP z Getty Images

Strana 18: © Jens Büttner/picture alliance z Getty Images

Strana 19: © Gorodenkoff/iStock

Strana 20: © DC Studio/Adobe Stock

Strana 21: © Peter Cade/Getty RF

Strana 22: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket z Getty Images

Strana 23: © Javier Fergo/picture alliance z Getty Images

Strana 24: © Stock Rocket/Adobe Stock

Strana 25: © Jan Woitas/picture alliance z Getty Images

Strana 26: © Uli Deck/picture alliance z Getty Images

Strana 27: © Halfpoint/iStock

Strana 28: © insta_photos/iStock

DÔSLEDKY VOJNY NA UKRAJINE PRE EÚ V OBLASTI ZÁKLADNÝCH PRÁV

Nevyprovokovaná útočná vojna Ruska proti Ukrajine viedla k masívnemu vnútornému a vonkajšiemu vysídleniu obyvateľstva. Do Európy prišlo takmer 8 miliónov ľudí, ktorí utiekli z Ukrajiny. Z nich takmer 4 milióny získali dočasnú ochranu v EÚ. Toto vysídľovanie vyvolalo obrovskú vlnu podpory a solidarity zo strany vlád, miestnych orgánov a spoločnosti ako celku.

EÚ aktivovala smernicu o dočasnej ochrane po prvý raz od jej prijatia v roku 2001. V prípade hromadného prílevu a nemožnosti návratu oprávňuje osoby vysídlené v dôsledku vojny na legálny pobyt a prístup k práci, bývaniu, sociálnej pomoci, vzdelávaniu a zdravotnej starostlivosti. Keďže prevažnú väčšinu osôb utekajúcich z Ukrajiny tvoria ženy a mnohé z nich majú zodpovednosť za starostlivosť o deti a/alebo staršie osoby, je potrebné, aby poskytovanie prístupu k špecifickým službám bolo rodovo citlivé a ciele. Služby musia zahŕňať aj podporu pre osoby, ktoré zažili sexuálne násilie a vykorisťovanie.

Agentúra EÚ pre základné práva (FRA) iniciovala sériu činností s cieľom identifikovať výzvy a navrhnúť riešenia pre všetky aspekty, na ktoré sa vzťahuje smernica o dočasnej ochrane a právne predpisy EÚ o obchodovaní s ľuďmi, trestných činoch z nenávisti a o právach obetí trestných činov, ktoré sa všetky vzťahujú na osoby požívajúce dočasnú ochranu.

Osoby požívajúce dočasnú ochranu, z ktorých väčšinu tvoria ženy a deti, musia mať prístup k vhodnému ubytovaniu alebo v prípade potreby k prostriedkom na získanie ubytovania, ako sa uvádza v článku 13 smernice o dočasnej ochrane. Právo na pomoc pri bývaní navyše chráni Charta základných práv EÚ (charta), aby sa zabezpečila dôstojná existencia pre všetkých, ktorí nemajú dostatok prostriedkov (článok 34).

Vo viacerých členských štátoch však pretrvávajú prekážky pri poskytovaní vhodného a bezpečného ubytovania. Ide najmä o ťažkosti pri uzatváraní dlhodobých dohôd, zabezpečovaní prístupu k pomoci pri bývaní a systematickom preverovaní súkromných poskytovateľov ubytovania. Zistenia prieskumu agentúry FRA z roku 2022 *Fleeing Ukraine* (Na úteku z Ukrajiny) to potvrdzujú: šesť z 10 respondentov sa v čase prieskumu zdržiavalo v súkromnom byte alebo dome. Ako problémy boli uvedené chýbajúce súkromie (na ktoré upozornilo 36 % respondentov) a nedostatok tichej/samostatnej miestnosti pre deti na štúdium (na ktorý upozornilo 23 % respondentov). Viac ako polovica respondentov musela navyše platiť za ubytovanie sumu v plnej výške alebo čiastočnú sumu.

STANOVISKO FRA Č. 1.1

Vzhľadom na osobitné potreby vysídlených osôb utekajúcich pred ruskou inváziou na Ukrajinu majú členské štáty EÚ podľa možnosti uprednostniť hľadanie vhodného ubytovania na dlhodobé účely. Členské štáty EÚ majú overiť, či je súkromné bývanie cenovo dostupné, bezpečné a vhodné, najmä pre ženy a deti. Osoby, ktoré ponúkajú ubytovanie, majú dostať určitú formu finančnej alebo inej kompenzácie.

Úspešné riešenia v oblasti bývania pre osoby vysídlené z Ukrajiny majú byť aj podkladom pre dlhodobé stratégie na riešenie nedostatku bývania vo všeobecnosti pre žiadateľov o azyl v mnohých členských štátoch. Usmernenie a podpora, ktoré poskytujú príslušné agentúry EÚ, ako napríklad FRA a Agentúra Európskej únie pre azyl (EUAA), môžu pomôcť pri vykonávaní takýchto opatrení spôsobom, ktorý rešpektuje základné práva.

STANOVISKO FRA Č. 1.2

Členské štáty majú pomáhať osobám požívajúcim dočasnú ochranu pri hľadaní zamestnania, ktoré by zodpovedalo ich kvalifikácii a zručnostiam, u registrovaných zamestnávateľov. Môže sa to uskutočniť ďalšou podporou pilotného projektu EU Talent Pool, ktorý zriadila Európska sieť pre spoluprácu v oblasti služieb zamestnanosti (EURES) v rámci Európskeho orgánu práce (ELA). Tento pilotný projekt uľahčuje zosúladenie zručností osôb požívajúcich dočasnú ochranu s registrovanými zamestnávateľmi. S cieľom chrániť vysídlené osoby pred rizikom vykorisťovania v práci má Európsky orgán práce a inšpektoráty práce členských štátov zintenzívniť spoluprácu, a to aj prostredníctvom spoločných inšpekcií vo vysokorizikových odvetviach. Inšpekcie práce sa má vykonávať s cieľom zlepšiť poskytovanie informácií a ako príležitosti na zvyšovanie informovanosti spolu s monitorovaním a presadzovaním opatrení týkajúcich sa podmienok zamestnávania.

Podľa článku 12 smernice o dočasnej ochrane sa všeobecné vnútroštátne právne predpisy v členských štátoch, ktoré sa uplatňujú na odmeňovanie, prístup k systémom sociálneho zabezpečenia, ktoré sa týkajú činností zamestnancov alebo samostatne zárobkovo činných osôb, a iné podmienky zamestnania, musia vzťahovať aj na osoby pod dočasnou ochranou. Články 1 a 31 charty zaručujú základné práva na ľudskú dôstojnosť a na spravodlivé a primerané pracovné podmienky.

Celkovo však približne dve tretiny respondentov prieskumu agentúry FRA z roku 2022 *Na úteku z Ukrajiny* vo veku 16 a viac rokov nevykonávali v čase prieskumu platenú prácu. Spomedzi tých, ktorí platenú prácu vykonávali, sa traja z desiatich respondentov stretli s určitou formou vykorisťovania v práci. Z predchádzajúceho výskumu agentúry FRA vyplynulo, že tieto porušenia nie sú vždy primerane trestané a že smernica o sankciách voči zamestnávateľom chráni pred závažným vykorisťovaním v pracovnoprávných vzťahoch len nelegálnych migrantov.

STANOVISKO FRA Č. 1.3

Členské štáty EÚ majú zintenzívniť úsilie s cieľom zabezpečiť, aby sa vysídlené deti z Ukrajiny čo najskôr začlenili do bežných škôl a zariadení poskytujúcich starostlivosť o deti, pričom by sa mal brať náležitý ohľad na ich jazyk a kultúru. Osobitná pozornosť sa má venovať deťom so zdravotným postihnutím, najmä tým, ktoré žili v ústavných zariadeniach, aby sa zabezpečilo, že ich špecifické potreby v oblasti dostupnosti a dodatočnej podpory budú náležite zohľadnené. Táto integrácia uľahčí ich socializáciu a zabezpečí im normálny každodenný život. Na poskytovanie jazykových kurzov, zvýšenie počtu zamestnancov a zvýšenie kapacít starostlivosti o deti a škôl sa majú použiť národné finančné prostriedky a finančné prostriedky EÚ.

Podľa článku 14 smernice o dočasnej ochrane sú členské štáty EÚ povinné poskytnúť deťom požívajúcim dočasnú ochranu prístup k vzdelaniu za rovnakých podmienok, ako majú ich vlastní štátni príslušníci. Zápis detí vysídlených z Ukrajiny do škôl je však naďalej nízky, a to z dôvodu nedostatku školských priestorov, nedostatočného počtu zamestnancov alebo jazykových bariér.

Ako vyplýva zo zistení prieskumu agentúry FRA z roku 2022 *Na úteku z Ukrajiny*, takmer dve tretiny detí vysídlených z Ukrajiny navštevujú online vzdelávanie poskytované ukrajinskými orgánmi. Viac ako štvrtina detí vo veku 12 – 15 rokov uviedla, že hlavným dôvodom, prečo nenavštevuje školu, je, že nemajú stabilné miesto na bývanie, a jedna pätina uviedla, že hlavným dôvodom je neprijatie do školy.

Dôležitou prekážkou v prístupe k zamestnaniu je aj nedostatok zariadení poskytujúcich starostlivosť o deti, najmä pre ženy, ktoré predstavujú väčšinu dospelých vysídlených osôb z Ukrajiny, ako potvrdil prieskum agentúry FRA z roku 2022 *Na úteku z Ukrajiny*.

Veľkú väčšinu zo 4 miliónov ľudí, ktorí utiekli pred ruskou útočnou vojnou voči Ukrajine a ktorí sa do konca roka zaregistrovali na dočasnú ochranu alebo podobné vnútroštátne systémy ochrany v EÚ, tvoria ženy. Mnohé z nich majú zodpovednosť za starostlivosť o deti a/alebo starších ľudí. Podľa zistení prieskumu agentúry FRA z roku 2022 *Na úteku z Ukrajiny* sú opatrovateľské povinnosti spolu s nedostatočnou znalosťou jazyka hostiteľskej krajiny jednou z hlavných prekážok prístupu k zamestnaniu. Napriek tomu opatrenia členských štátov EÚ nerovnomerne zohľadňujú toto rodové hľadisko a osobitné potreby vysídlených žien.

V rámci EÚ boli identifikované aj riziká sexuálneho zneužívania, pričom bolo oznámených a vyšetrovaných niekoľko prípadov. Článok 20 (rovnosť pred zákonom) a článok 21 (nediskriminácia) Charty základných práv EÚ si vyžadujú dodatočné úsilie a pozitívne ciele opatrenia zo strany vnútroštátnych orgánov s cieľom zabezpečiť všeobecný rovnaký prístup ku všetkým právam a službám, ktoré ponúka smernica o dočasnej ochrane pre všetky vysídlené osoby utekajúce pred vojnou.

Podľa článku 17 smernice o dočasnej ochrane aktivácia systému dočasnej ochrany pre vysídlené osoby utekajúce pred vojnou na Ukrajine nebráni týmto osobám v uplatňovaní ich práva požiadať o azyl. Približne jedna tretina respondentov v prieskume agentúry FRA z roku 2022 *Na úteku z Ukrajiny* podala žiadosť o azyl. Podiel osôb uchádzajúcich sa o azyl sa však v jednotlivých členských štátoch EÚ líši.

Ľudia, ktorí opúšťajú konflikt a násilie, môžu utekať pred takýmito situáciami za určitých okolností a s určitými charakteristikami, ktoré ich kvalifikujú ako utečencov alebo iné osoby požívajúce medzinárodnú ochranu podľa *acquis* EÚ v oblasti azylu. Odôvodnenie 12 i článok 3 ods. 5 smernice potvrdzujú, že udelenie dočasnej ochrany nemá vplyv na výsadu členských štátov poskytovať priaznivejšie postavenia ochrany.

Dlhotrvajúca vojna a následná nemožnosť bezpečného návratu aj po skončení vojny si vyžadujú, aby členské štáty zaviedli trvalé riešenia na ochranu vysídlených osôb po skončení platnosti rozšírenej dočasnej ochrany. Ak sa takéto riešenia nezavedú, hrozí, že vysídlené osoby skončia v stave neistoty a bez vyhliadok na sebestačnú integráciu v hostiteľských členských štátoch.

STANOVISKO FRA Č. 1.4

Keďže väčšina tých, ktorí utekajú pred ruskou inváziou na Ukrajinu, sú ženy a mnohé so zodpovednosťou za starostlivosť o deti a/alebo staršie osoby, poskytovanie prístupu k osobitným službám musí byť rodovo citlivé a ciele. Služby musia zahŕňať aj podporu pre osoby, ktoré zažili sexuálne násilie a vykorisťovanie. Aj keď smernica o dočasnej ochrane bola vypracovaná rodovo neutrálnym spôsobom, uplatňovanie jej ustanovení týkajúcich sa prístupu k ubytovaniu, zamestnaniu, vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti a službám sociálneho zabezpečenia členskými štátmi EÚ by nemalo byť „rodovo slepé“. V rámci svojho úsilia v tejto súvislosti členské štáty majú zväziť žiadosť o podporu príslušných agentúr EÚ, ako sú Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE) a FRA.

STANOVISKO FRA Č. 1.5

Členské štáty majú zabezpečiť mobilizáciu zmysluplných právnych možností s cieľom ponúknuť po skončení režimu dočasnej ochrany EÚ plynulý prechod od postavenia dočasnej ochrany na iné postavenia ochrany podľa práva EÚ alebo vnútroštátneho práva udržateľným spôsobom. Využívanie týchto postavení trvalej ochrany vrátane skupinového určovania postavenia a kanálov vedúcich k dlhodobému pobytu má byť podporené aj systémami finančnej podpory EÚ s cieľom zmierniť dlhodobé náklady na integráciu vysídlených osôb z Ukrajiny do hostiteľských spoločností.

2

VYKONÁVANIE A POUŽÍVANIE CHARTY NA VNÚTROŠTÁTNEJ ÚROVNI

Kľúčovými dokumentmi, ktorými sa riadia príslušné opatrenia na úrovni EÚ aj na vnútroštátnej úrovni, zostávajú stratégia charty EÚ na roky 2020 – 2030 a súvisiace závery Rady z roku 2021. Na vnútroštátnej úrovni sa súdne konania naďalej odvolávajú na chartu a niekedy aj na legislatívne postupy. Inak je však používanie charty naďalej obmedzené.

Vo vnútroštátnych, v regionálnych a miestnych správach je stále ťažké nájsť príklady politik zameraných na chartu. Použitie finančných prostriedkov EÚ je výnimkou. V nariadení o spoločných ustanoveniach je povinnosť dodržiavať chartu veľmi výslovná. Ďalší významný prvok charty na vnútroštátnej úrovni sa týka novovymenovaných kontaktných miest pre chartu vo vnútroštátnych správnych orgánoch.

V rámci legislatívnych, správnych alebo súdnych konaní poskytli odborné podklady k charte národné inštitúcie pre ľudské práva vo vybraných členských štátoch. Národným inštitúciám pre ľudské práva a občianskej spoločnosti však stále chýbajú kapacity alebo informácie, aby mohli využívať chartu v svojej práci aktívnejšie. Zdá sa, že sa čoraz viac uznáva potreba ďalšieho vzdelávania sudcov v oblasti charty a Európska komisia ho financuje.

Charta sa uplatňuje na federálnej, regionálnej a komunálnej úrovni. Podpora uplatňovania charty na všetkých úrovniach sa zdôrazňuje v stratégii charty EÚ na roky 2020 – 2030. V tejto súvislosti sa však zdá, že členským štátom chýba štruktúrované zapojenie do implementácie stratégie charty, ako napríklad vymedzenie jasných cieľov, míľnikov a časových harmonogramov.

Dobrych príkladov pravidelného používania charty na národnej, regionálnej a miestnej úrovni je málo. Týkajú sa najmä monitorovania využívania finančných prostriedkov EÚ. Zdá sa, že na všetkých úrovniach výkonnej moci chýba začleňovaná činnosť, ako požadujú závery Rady z roku 2021 o posilnení uplatňovania charty.

V záveroch sa zároveň uvádza, že kontaktné miesta charty by sa mohli využívať na podporu a koordináciu budovania kapacít, výmenu informácií a zvyšovanie informovanosti o charte. Na konci roka 2022 boli kontaktné miesta pre chartu vymenované už v 24 členských štátoch. Proces prebiehal už len v Írsku, na Malte a v Slovinsku. Ich potenciál na výmenu poznatkov a koordinačná úloha sa však ešte musia ďalej rozvíjať.

Pozitívnejšia situácia je v oblasti odbornej prípravy, ktorá sa podľa dôkazov poskytuje pre pracovníkov v oblasti justície čoraz častejšie zameraná na chartu. Zdá sa však, že podobná odborná príprava pre štátnych zamestnancov je k dispozícii vo veľmi malom počte členských štátov.

Situácia je horšia na regionálnej a miestnej úrovni. Charta je aj tam uplatniteľná rovnako, ale zdá sa, že odborná príprava zameraná na chartu neexistuje. Zdá sa, že len málo obcí sa osobitne zameriava na základné práva, ako uviedla napríklad agentúra FRA v správe *Human rights cities in the EU: A framework for reinforcing rights locally* (Mestá pre ľudské práva v EÚ: rámec na posilnenie práv na miestnej úrovni).

Nariadenie o spoločných ustanoveniach obsahuje horizontálne základné podmienky (článok 9 ods. 1), ako aj tematické základné podmienky (článok 15 ods. 1) týkajúce sa napríklad zdravotného postihnutia a začleňovania Rómov. Podľa tohto nariadenia (článok 8) musia členské štáty organizovať a vykonávať komplexné partnerstvo na využívanie príslušných fondov EÚ, ktoré vychádza z prístupu viacúrovňového riadenia a zabezpečuje zapojenie „mimovládnych organizácií a orgánov zodpovedných za podporu sociálneho začlenenia, základných práv, práv osôb so zdravotným postihnutím, rodovej rovnosti a nediskriminácie“. Členské štáty by mali prijať opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa navrhovanie, vykonávanie, monitorovanie a preskúvanie fondov EÚ uskutočňovalo v úzkej spolupráci s občianskou spoločnosťou a so všetkými ostatnými príslušnými zainteresovanými stranami, a to aj na regionálnej a miestnej úrovni.

V roku 2022 začalo len niekoľko členských štátov prijímať opatrenia na presadzovanie nariadenia o spoločných ustanoveniach v súlade s chartou. Tieto opatrenia siahajú od prijatia usmernení vysvetľujúcich povinnosti vyplývajúce z charty pri vynakladaní finančných prostriedkov EÚ až po konkrétnejšie činnosti, ako je napríklad zriadenie monitorovacích výborov a mechanizmov podávania sťažností. Úloha národných inštitúcií pre ľudské práva a občianskej spoločnosti v takýchto výboroch sa v jednotlivých členských štátoch líši, môže ísť o aktívnu úlohu pri kontrolách všetkých projektov podľa charty *ex ante* a spracúvanie sťažností prostredníctvom poradnej funkcie alebo nemusia zohrávať žiadnu úlohu.

Aj keď je Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím záväzný pre všetky členské štáty EÚ i pre samotnú EÚ, je poľutovaniahodné, že ho v procese monitorovania dodržiavania predpisov doteraz výslovne vzal do úvahy len jeden členský štát. Zároveň sa zdá, že sa tým nerespektuje zásada integrácie osôb so zdravotným postihnutím, ktorá je uvedená v článku 26 charty.

STANOVISKO FRA Č. 2.1

Členské štáty majú posilniť presadzovanie a znalosť charty na všetkých úrovniach vnútroštátnej správy, v rámci súdnictva a v oblasti presadzovania práva. Takéto posilnenie môže zahŕňať výmenu poznatkov prostredníctvom kontaktného miesta charty a vzdelávacie aktivity pre právnikov, ktorí uplatňujú právo EÚ na vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni. Členské štáty, ktoré ešte nevy-menovali kontaktné miesta charty, tak majú urobiť a majú aktívne podporovať využívanie dostupných zdrojov, nástrojov odbornej prípravy a materiálov o charte na účely budovania kapacít a výmeny poznatkov.

Obce sú vyzývané, aby sa stali „mestami ľudských práv“ a začlenili chartu do všetkých svojich činností. Vyzývajú sa, aby využili rámec FRA na posilnenie práv na miestnej úrovni, ktorý zahŕňa nástroje na začlenenie noriem v oblasti ľudských práv (vrátane charty) do ich práce.

Inštitúcie EÚ by mali vynaložiť ďalšie úsilie na podporu charty na celoštátnej a nižšej úrovni prostredníctvom cieľeného financovania členských štátov, miestnych a regionálnych orgánov a multiplikátorov znalostí, ako aj zhromažďovaním a výmenou osvedčených postupov v oblasti budovania kapacít.

STANOVISKO FRA Č. 2.2

Členské štáty majú zriadiť dostatočne inkluzívne monitorovacie výbory, aby zabezpečili úplné dodržiavanie charty pri využívaní finančných prostriedkov Únie. Do takýchto výborov majú byť zahrnuté verejné orgány s pôsobnosťou v oblasti základných práv, ako sú národné inštitúcie pre ľudské práva (NHRI), a organizácie občianskej spoločnosti a majú zohrávať aspoň formálnu poradnú úlohu. Príslušné orgány členských štátov majú podať správu o náležitom zohľadnení ich stanovísk.

Členské štáty majú poskytnúť národným inštitúciám pre ľudské práva a občianskej spoločnosti dostatočné finančné prostriedky a príslušnú odbornú prípravu, aby sa tieto mohli účinne zúčastňovať na procese monitorovania.

V súlade s nariadením o spoločných ustanoveniach členské štáty majú zabezpečiť, aby ich monitorovacie výbory okrem dodržiavania charty základných práv posudzovali aj dodržiavanie Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, ako sa predpokladá v nariadení o spoločných ustanoveniach.

STANOVISKO FRA Č. 2.3

Inštitúcie EÚ a členské štáty majú v rámci svojich opatrení na posilnenie uplatňovania Charty základných práv EÚ a právneho štátu posilniť všetky príslušné subjekty vo vnútroštátnych systémoch ľudských práv. Uvedené zahŕňa pravidelné monitorovanie občianskeho priestoru, do ktorého sú úzko zapojené subjekty občianskej spoločnosti a ďalší obhajcovia ľudských práv, pričom sa vychádza z údajov, ktoré zhromažďuje FRA.

Členské štáty majú prijať opatrenia na zabezpečenie riadneho vyšetrovania a sankcií voči subjektom, ktoré útočia na obhajcov ľudských práv, obťažujú ich alebo ohrozujú.

Členské štáty a EÚ majú pokračovať vo financovaní operačnej kapacity pre občiansku spoločnosť, ktorá zahŕňa osobitnú odbornú prípravu o charte. Členské štáty zároveň vyzývame, aby využili program Občania, rovnosť, práva a hodnoty na financovanie odbornej prípravy súvisiacej s chartou a využívali dostupné nástroje, ktoré vyvinula FRA a iné inštitúcie.

Členské štáty majú zabezpečiť, aby rôzne úrovne verejnej správy komunikovali a spolupracovali s obhajcami práv a organizáciami občianskej spoločnosti.

Členské štáty majú zabezpečiť, aby národné inštitúcie pre ľudské práva a subjekty občianskej spoločnosti pracovali v priaznivom prostredí, v ktorom je ich fungovanie zabezpečené primeranými operačnými zdrojmi. Ak v členských štátoch ešte neexistujú úplne nezávislé národné inštitúcie pre ľudské práva, majú ich zriadiť.

Európsky parlament a Európska komisia uznali kľúčovú úlohu občianskej spoločnosti pri podpore a ochrane práv zakotvených v charte. Na zabezpečenie účinného vykonávania tejto úlohy zo strany občianskej spoločnosti je potrebné vytvoriť priaznivé prostredie.

Podľa dôkazov agentúry FRA čelia organizácie občianskej spoločnosti v celej EÚ výzvam v oblasti prístupu k financovaniu, ochrany pred obťažovaním, hrozbami a útokmi, prístupu k spravodlivosti, účasti na politickom rozhodovaní a v oblasti komunikácie s verejnými orgánmi. V členských štátoch je k dispozícii niekoľko príkladov sľubných postupov, ktoré sa týkajú najmä možností financovania a zlepšenej účasti.

Stratégia charty sa popri prosperujúcom občianskom priestore vzťahuje aj na kľúčovú úlohu národných inštitúcií pre ľudské práva. Zdôrazňuje, že národné inštitúcie pre ľudské práva „monitorujú uplatňovanie, vykonávanie a presadzovanie charty v praxi, poskytujú informácie a podporu obetiam porušovania základných práv a spolupracujú s vnútroštátnymi inštitúciami s cieľom zlepšiť ich využívanie charty a informovanosť o nej.“ Na konci vykazovaného obdobia malo 19 členských štátov národné inštitúcie pre ľudské práva s akreditáciou A, štyri mali národné inštitúcie pre ľudské práva s akreditáciou B, Rumunsko malo jednu inštitúciu s akreditáciou C a len Česko, Taliansko a Malta nemali akreditované NHRI.

3

ROVNOSŤ A NEDISKRIMINÁCIA

Prijatie smernice o rovnakom zaobchádzaní je od roku 2008 pozastavené. Právny rámec týkajúci sa trestných činov z nenávisti a nenávistných prejavov stále neposkytuje dostatočnú ochranu lesbickým ženám, gejom, bisexuálom, transrodovým a intersexuálnym osobám (LGBTI). V roku 2022 Európska komisia navrhla právne predpisy zamerané na posilnenie mandátu a nezávislosti orgánov pre rovnosť.

Na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni bolo vynaložené úsilie na podporu práv lesbických žien, gejom, bisexuálnych, transrodových, nebinárnych, intersexuálnych a queer (LGBTIQ) osôb, najmä pokiaľ ide o rodinný stav a rodičovstvo. K určitému vývoju, pokiaľ ide o ďalšie dôvody diskriminácie (ako sú sociálno-ekonomické postavenie, zdravotný stav a fyzický vzhľad), došlo v celej EÚ.

Diskriminácia z rôznych dôvodov pretrváva v celej EÚ. V článku 21 Charty základných práv Európskej únie sa zakazuje diskriminácia z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmýšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. Podľa sekundárneho práva EÚ sú však niektoré chránené charakteristiky stanovené v článku 19 ZFEÚ (pohlavie a rasový alebo etnický pôvod) chránené viac ako iné (náboženské vyznanie alebo viera, vek, zdravotné postihnutie a sexuálna orientácia). To vedie k umelej hierarchii dôvodov, ktorá obmedzuje šírku a rozsah ochrany pred diskrimináciou na úrovni EÚ. Navrhovaná smernica o rovnakom zaobchádzaní by túto medzeru odstránila, no jednomyselnosť v Rade potrebná na prijatie návrhu Komisie z roku 2008 sa doteraz nepodarilo nedosiahnuť.

V tomto roku boli obnovené pokusy o prelomenie patovej situácie v súvislosti s týmto kľúčovým nástrojom, a to najmä výzvy na jeho urýchlené prijatie v Európskom hospodárskom a sociálnom výbore a v uzneseniach Európskeho parlamentu.

STANOVISKO FRA Č. 3.1

EÚ a jej členské štáty majú pokračovať v skúmaní všetkých možných spôsobov poskytovania komplexnej a konzistentnej ochrany pred diskrimináciou z dôvodu náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie vo všetkých kľúčových oblastiach života.

STANOVISKO FRA Č. 3.2

EÚ a členské štáty EÚ majú zabezpečiť, aby subjekty pre rovnaké zaobchádzanie mohli dosiahnuť svoj plný potenciál a účinne prispievať k presadzovaniu všetkých smerníc o rovnosti. Znamená to zabezpečiť, aby bol subjektom pre rovnaké zaobchádzanie pridelený dostatočne široký mandát a vyčlenené primerané ľudské, finančné a technické zdroje na účinné a nezávislé plnenie všetkých svojich zákonných úloh.

EÚ má zabezpečiť urýchléné prijatie dvoch legislatívnych návrhov Komisie na stanovenie záväzných noriem pre subjekty pre rovnaké zaobchádzanie v Únii s cieľom podporovať rovnaké zaobchádzanie a bojovať proti diskriminácii zo všetkých dôvodov v oblastiach stanovených smernicami o rovnakom zaobchádzaní.

Rovnaké zaobchádzanie podporujú subjekty pre rovnaké zaobchádzanie presadzovaním uplatňovania antidiskriminačných právnych predpisov EÚ. Dôkazy FRA neustále poukazujú na to, že príslušným orgánom zriadeným na to, aby pomohli zabezpečiť prístup k spravodlivosti pre všetky obeť diskriminácie na rovnakom základe, sa prípady diskriminácie oznamujú len zriedkavo.

Medzi hlavné úlohy subjektov pre rovnaké zaobchádzanie patrí poskytovanie pomoci obetiam diskriminácie pri vybavovaní ich sťažností, monitorovanie diskriminácie a podávanie správ o nej a zvyšovanie informovanosti o právach ľudí. Subjekty pre rovnaké zaobchádzanie napriek svojej nevyhnutnej práci naďalej čelia rôznym výzvam týkajúcim sa ich nezávislosti, mandátov a právomocí, ako aj nedostatku primeraných ľudských, finančných a technických zdrojov a obmedzenej schopnosti prispievať k rozvoju politiky. Účinné vykonávanie existujúcich právnych predpisov v oblasti rovnosti si vyžaduje silné a nezávislé štruktúry a mechanizmy na posilnenie dodržiavania práva, ako aj na zvýšenie dôvery verejnosti v subjekty, ktorých úlohou je zabezpečiť a podporovať hodnotu rovnosti.

V tomto ohľade je kľúčová úloha účinných subjektov pre rovnaké zaobchádzanie. Zdôrazňujú to aj legislatívne návrhy Komisie na posilnenie subjektov pre rovnaké zaobchádzanie, ktorých cieľom je zabezpečiť ich nezávislosť, zdroje a právomoci, aby mohli účinnejšie chrániť obeť a predchádzať diskriminácii.

STANOVISKO FRA Č. 3.3

Členským štátom EÚ sa odporúča, aby pokračovali v prijímaní a vo vykonávaní osobitných opatrení (vrátane národných akčných plánov o rovnakom zaobchádzaní s LGBTIQ+ osobami) s cieľom zabezpečiť, aby lesbické ženy, gejovia, bisexuálne, transrodové, nebinárne, intersexuálne a queer osoby mohli v plnej miere požívať svoje základné práva. Členské štáty majú pritom náležite zohľadniť *Guidelines for Strategies and Action Plans to Enhance LGBTIQ Equality (Usmernenia pre stratégie a akčné plány na posilnenie rovnakého zaobchádzania s LGBTIQ osobami)*, ktoré vypracovala podskupina pre rovnaké zaobchádzanie s osobami LGBTIQ a schválila skupina na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnaké zaobchádzanie a rozmanitosť.

Členské štáty EÚ vyzývame, aby pravidelne zhromažďovali a využívali údaje o rovnakom zaobchádzaní v oblasti SOGIESC na vypracovanie politických a právnych opatrení založených na dôkazoch.

Členské štáty majú prijať všetky vhodné opatrenia na účinný boj proti nenávisťným prejavom a na riešenie škodlivého vplyvu homofóbných a transfóbných vyhlásení vo verejných diskusiách, v politických kampaniach a médiách, ako aj na internete.

V roku 2022 viaceré členské štáty prijali opatrenia na podporu základných práv lesbických žien, gejov, bisexuálnych, transrodových, intersexuálnych a queer+ (LGBTIQ+) osôb zavedením právnych zmien a politických opatrení v takých oblastiach, ako sú postavenie rodín rovnakého pohlavia, adopcia a rodičovstvo; zjednodušené postupy na uznanie rodu na základe sebaurčenia a predchádzanie nenávisťným prejavom a trestným činom z nenávisťi a ich potrestanie. Vo viacerých členských štátoch, v ktorých bol legislatívny rámec nedostatočný, pripravili sudy cestu pre legislatívne návrhy alebo zabezpečili ich riadne presadzovanie.

Niektoré členské štáty zaviedli právne a politické opatrenia, ktoré predstavujú hrozbu pre základné právo na rovnaké zaobchádzanie s osobami LGBTIQ+. Hmatateľne to ovplyvnilo nárast nepriateľstva a násillia voči komunite LGBTIQ osôb a strach medzi nimi, ich rodinami a ostatnými občanmi, ktorí čelia represiiam za podporu rovnosti. Nenávisťné prejavy sú mimoriadne znepokojujúcim javom, pretože ďalej podnecujú diskrimináciu. Pravidelný zber údajov o rovnosti v oblasti sexuálnej orientácie, rodovej identity, rodového prejavu a pohlavných znakov (SOGIESC) je vo väčšine členských štátov naďalej zriedkavý.

„Prierezová diskriminácia“ znamená situáciu, keď existujú viaceré dôvody a vzájomne na seba pôsobia v rovnakom čase tak, že sú neoddeliteľné a vytvárajú osobitné typy diskriminácie. Aplikujúci odborníci v tejto oblasti uznávajú, že zameraním sa na diskrimináciu z pohľadu jedného dôvodu sa nezachytia rôzne spôsoby diskriminácie, ktorým sú ľudia vystavení v každodennom živote. Právne predpisy EÚ však ešte v plnej miere nechránia ľudí pred prierezovou diskrimináciou.

Equinet poukázal na potrebu rozšíriť zoznam dôvodov diskriminácie tak, aby zahŕňal sociálny pôvod a/alebo sociálno-ekonomické postavenie, rodinný stav, genetické dedičstvo, zdravotný stav, fyzický vzhľad atď.

STANOVISKO FRA Č. 3.4

EÚ a členské štáty majú zväziť zahrnutie prierezovej diskriminácie do platných právnych predpisov.

4

RASIZMUS, XENOFÓBIA A SÚVISIACA NEZNÁŠANLIVOSŤ

Diskriminácia na základe rasového alebo etnického pôvodu, trestné činy motivované predsudkami a rasistické prejavy boli aj v roku 2022 rozšírené. Z dôkazov vyplývajú náznaky systémového rasizmu, a to aj v rámci presadzovania práva. Ruská agresia voči Ukrajine viedla v niektorých členských štátoch EÚ k novým prípadom nenávistných prejavov a násilných útokov.

Európska komisia pokračovala v konaniach o porušení povinnosti proti 12 členským štátom z dôvodu neúplného alebo nepresného začlenenia rámcového rozhodnutia o rasizme a xenofóbii do vnútroštátneho práva. Niekoľko členských štátov zároveň zmenilo svoje právne predpisy, aby kriminalizovali trestné činy z nenávisti a nenávistné prejavy. Európsky parlament tiež vyzval členské štáty, aby zabezpečili úplné vykonávanie a účinné monitorovanie smernice o rasovej rovnosti.

Európska komisia vyzvala členské štáty, aby do konca roka 2022 prijali národné akčné plány proti rasizmu, ako sa predpokladá v akčnom pláne EÚ proti rasizmu a stratégii EÚ pre boj proti antisemitizmu a podporu židovského života. Len približne polovica z nich to urobila. Niektoré členské štáty vynaložili cieľené úsilie na uláhčenie oznamovania rasistických incidentov, posilnili prístup obetí k podpore, ochrane a spravodlivosti.

V rámcovom rozhodnutí o rasizme a xenofóbii (2008/913/SVV) sa stanovuje spoločný trestnoprávny prístup k formám rasizmu a xenofóbie, ktoré predstavujú nenávisťné prejavy a trestné činy z nenávisťi. Európska komisia pokračovala v konaniach v prípade nesplnenia povinnosti proti dvanástim členským štátom, ktoré netransponovali rámcové rozhodnutie do vnútroštátneho práva úplne a správne. Viaceré členské štáty zároveň zmenili svoje trestné poriadky s cieľom kriminalizovať trestné činy z nenávisťi a nenávisťné prejavy a prijali opatrenia na uľahčenie oznamovania rasistických incidentov.

Rasizmus v roku 2022 naďalej predstavoval vážnu výzvu pre celú EÚ. Ako vyplýva z oficiálnych a neoficiálnych údajov, naďalej dochádzalo k prípadom trestných činov z rasovej nenávisťi a nenávisťných prejavov. Medzinárodné a vnútroštátne orgány pre ľudské práva navyše vyjadrili obavy z rastúcej miery nenávisťných prejavov na internete, často zo strany médií alebo politikov, ktorých terčom sú židia, moslimovia, migranti a etnické menšiny.

V článku 21 Charty základných práv Európskej únie sa zakazuje akákoľvek diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu alebo rasy. Obdobne sa smernicou o rasovej rovnosti (2000/43/ES) zakazuje akákoľvek diskriminácia založená na etnickom alebo rasovom pôvode v prístupe k vzdelávaniu, zamestnaniu a službám vrátane bývania a zdravotnej starostlivosti. Zo správ vnútroštátnych orgánov na monitorovanie ľudských práv vyplýva, že viaceré členské štáty stále nevykonávajú ustanovenia smernice úplne.

Komisia pokračovala vo vedení postupov v prípade nesplnenia povinnosti proti trom členským štátom, ktoré diskriminujú rómske deti vo vzdelávaní. Ako vyplýva zo zistení prieskumu a testovania diskriminácie, v roku 2022 sa etnické menšiny vrátane migrantov naďalej stretávali s diskrimináciou v rôznych oblastiach života.

Vzhľadom na pretrvávajúce dôkazy o systémovom rasizme vyzvali európske a medzinárodné orgány na cielené úsilie zamerané na riešenie rasizmu, ktorý sa prejavuje v širšom politickom a sociálnom znevýhodnení osôb pochádzajúcich z rasových a etnických menšín.

STANOVISKO FRA Č. 4.1

Členské štáty EÚ majú transponovať a uplatňovať náležite a v plnom rozsahu ustanovenia rámcového rozhodnutia Rady o boji proti rasizmu a xenofóbii. Členské štáty majú v tejto súvislosti prijať opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa rasistická alebo xenofóbna motivácia považovala za priťažujúcu okolnosť alebo aby súdy zohľadňovali takúto motiváciu pri určovaní trestov.

STANOVISKO FRA Č. 4.2

Členské štáty EÚ majú výrazne zlepšiť účinnosť svojich opatrení a inštitucionálnych postupov na plné uplatňovanie ustanovení smernice o rasovej rovnosti, najmä pokiaľ ide o účinné, primerané a odrádzajúce sankcie v prípade porušenia povinností, ako sa vyžaduje v smernici o rasovej rovnosti. Členské štáty vyzývame, aby zintenzívnili úsilie zamerané na boj proti rasizmu vo všetkých jeho prejavoch vrátane systémového rasizmu.

STANOVISKO FRA Č. 4.3

Členské štáty EÚ by čo najskôr mali vypracovať špecializované národné akčné plány alebo stratégie na boj proti rasizmu, rasovej diskriminácii, antisemitizmu, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti. Na podporu a zohľadnenie vnútroštátneho úsilia v praxi sa vnútroštátne politiky majú premietnuť do konkrétnych opatrení a činností na regionálnej a miestnej úrovni. Členské štáty majú zabezpečiť, aby pri vypracúvaní, vykonávaní a monitorovaní národných akčných plánov proti rasizmu boli všetky opatrenia riadené participatívnym prístupom a založené na spoľahlivých údajoch o rovnosti.

STANOVISKO FRA Č. 4.4

Členským štátom EÚ sa odporúča, aby zvýšili odbornú prípravu príslušníkov orgánov presadzovania práva. Majú tiež zintenzívniť posudzovanie existujúcich záruk proti rasizmu, a to aj zavedením spoľahlivých systémov preskúmania účinnosti. Členské štáty majú zabezpečiť, aby prípady policajného násillia páchaného na migrantoch a etnických menšinách boli rýchlo a nezávisle vyšetrené a aby obetiam bola poskytnutá pomoc pri oznamovaní zneužitia právomoci polície.

Orgány presadzovania práva majú vydať konkrétne, praktické a na použitie pripravené usmernenia proti diskriminačnému etnickému profilovaniu zo strany policajtov, ktorí vykonávajú svoje povinnosti. Takéto usmernenie má byť zahrnuté do štandardných prevádzkových postupov a kódexov správania a systematicky by o ňom mali byť informovaní príslušníci prvého kontaktu.

Na Svetovej konferencii OSN proti rasizmu sa členské štáty zaviazali zintenzívniť úsilie v boji proti rasizmu. Po dvadsaťjedem rokoch je stav vykonávania v EÚ nedostatočný.

Výzva na prijatie národných akčných plánov proti rasizmu do konca roka 2022, ako sa predpokladá v akčnom pláne EÚ proti rasizmu a stratégii EÚ na boj proti antisemitizmu a na podporu židovského života, bola splnená len v polovici obdobia. Do konca roka 2022 mala približne polovica členských štátov vypracované osobitné akčné plány alebo integrované opatrenia proti rasizmu a 15 členských štátov malo buď samostatnú stratégiu boja proti antisemitizmu, alebo boj proti antisemitizmu začlenilo do širších stratégií. V niektorých krajinách sa vyvíjalo cieľené úsilie na miestnej a regionálnej úrovni, čo odráža lepšie chápanie toho, že rasizmus by sa mal riešiť na všetkých úrovniach a prostredníctvom koordinovaného a participatívneho prístupu.

Európske a medzinárodné orgány vyzvali na prijatie opatrení na riešenie rasizmu pri presadzovaní práva a diskriminačného profilovania. Takéto prístupy sú v rozpore so zásadami Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie a s ďalšími medzinárodnými normami vrátane tých, ktoré sú zakotvené v Európskom dohovore o ľudských právach a príslušnej judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva, ako aj v Charte základných práv Európskej únie. Odporúčania Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii zároveň zdôrazňujú pozitívnu povinnosť polície bojovať proti rasizmu a rasovej diskriminácii.

V roku 2022 mohli prípady policajného násillia zahŕňať rasovú a xenofóbnu diskrimináciu. V priebehu roka sa objavili aj dôkazy o protiprávnom etnickom profilovaní. Rasistické incidenty a protiprávne etnické profilovanie poškodzujú dôveru v orgány a môžu viesť k nedostatočnému oznamovaniu trestných činov a odporu voči orgánom verejnej moci. Členské štáty pokračovali v investovaní do odbornej prípravy príslušníkov orgánov presadzovania práva v oblasti ľudských práv a boja proti rasizmu.

5

ROVNOSŤ A ZAČLEŇOVANIE RÓMOV

Do roku 2022 väčšina členských štátov EÚ vypracovala akčné plány a začala vykonávať svoje národné strategické rámce na splnenie cieľov do roku 2030 stanovených v strategickom rámci EÚ pre rovnosť, začleňovanie a účasť Rómov. V priebehu roka väčšina členských štátov vypracovala aj národné akčné plány na účinné vykonávanie záruky pre deti, v ktorých sa viaceré členské štáty zameriavajú na posilnenie vzdelávania a začleňovania rómskych detí.

FRA predstavila výsledky prieskumu zameraného na Rómov, ktorý sa uskutočnil v roku 2021. Jeho zistenia poukazujú na veľmi malý alebo žiadny pokrok od posledného prieskumu v roku 2016 v boji proti protirómskemu zmýšľaniu a v oblasti rovnakého prístupu k vzdelávaniu, zamestnaniu, bývaniu a zdravotnej starostlivosti.

V roku 2022 sa základné práva Rómov a Travellerov stále plne nedodržiavali. Protirómske zmýšľanie, diskriminácia, chudoba a sociálne vylúčenie, ako aj trestné činy z nenávisťi a nenávisťné prejavy naďalej postihujú neprimerane veľký počet Rómov a Travellerov v celej EÚ. Smrteľné incidenty policajného násillia s rómskymi obeťami v roku 2022 naznačujú, že je potrebné riešiť inštitucionálny rasizmus pri presadzovaní práva.

STANOVISKO FRA Č. 5.1

Členské štáty majú prijať naliehavé opatrenia s cieľom poskytnúť všetkým Rómom žijúcim v segregovaných osadách v podmienkach závažného nedostatku bývania prístup k dôstojnému bývaniu, ktoré je prístupné, cenovo dostupné, environmentálne bezpečné, zdravé a nesegregované.

Na dosiahnutie tohto cieľa majú využívať dostupné finančné prostriedky EÚ, ako sa stanovuje v článku 3 nariadenia (EÚ) 2021/1058 o Európskom fonde regionálneho rozvoja a Kohéznom fonde, osobitný cieľ iii) podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komún, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane ľudí s osobitnými potrebami, a to prostredníctvom integrovaných opatrení vrátane bývania a sociálnych služieb.

Z údajov prieskumu FRA o Rómoch uverejnených v roku 2022 vyplýva, že veľká časť Rómov žije v neprijateľných obydliach, ktoré sú segregované a bez najzákladnejšieho vybavenia, často dokonca bez prístupu k čistej vode z vodovodu.

V októbri 2022 Európsky parlament v uznesení o situácii Rómov žijúcich v osadách v celej EÚ vyzval Komisiu a členské štáty, aby urýchlili riešenie situácie Rómov žijúcich v osadách komplexným a účinným spôsobom, a to prostredníctvom vhodných krátkodobých a dlhodobých politík podporovaných dostatočným financovaním zo strany EÚ a jednotlivých štátov. Európsky parlament v tomto uznesení tiež zdôrazňuje, že takéto katastrofické podmienky, ako aj negatívny psychologický a sociologický vplyv segregácie ovplyvňujú nielen ľudí žijúcich v osadách, ale aj širšiu komunitu.

STANOVISKO FRA Č. 5.2

Členské štáty sa vyzývajú, aby zriadili platformy a budovali kapacity v rómskej občianskej spoločnosti so zahrnutím žien, detí a mladých ľudí. Členské štáty majú zväziť slubné postupy v iných krajinách EÚ a v plnej miere využiť finančné prostriedky EÚ na vytvorenie platforiem pre spoluprácu s organizáciami občianskej spoločnosti a miestnymi a regionálnymi zainteresovanými stranami pri vykonávaní, monitorovaní a preskúmaní národných akčných plánov a stratégií.

V odporúčaní Rady EÚ z roku 2021 o rovnosti, začleňovaní a účasti Rómov (2021/C 93/01) sa zdôrazňuje, že je potrebné, aby členské štáty zintenzívnili zmysluplnú účasť Rómov a konzultácie s nimi. Správa Rómsky občiansky monitoring z roku 2022 potvrdila, že intenzita a kvalita účasti Rómov a mimovládnych organizácií na príprave národných strategických rámcov pre Rómov a národných akčných plánov sa v porovnaní s minulosťou zlepšila. Napriek tomu vo viacerých členských štátoch úplne chýba aktívne zapojenie občianskej spoločnosti a len niekoľko z nich začalo budovať udržateľné a všeobecne reprezentatívne rómske platformy a kapacity v rómskej občianskej spoločnosti s cieľom zabezpečiť plnú účasť na všetkých úrovniach.

V odporúčaní Rady EÚ z roku 2021 o rovnosti, začleňovaní a účasti Rómov (2021/C 93/01) sa od členských štátov EÚ žiada, aby monitorovali a hodnotili vykonávanie národných strategických rámcov. V akčnom pláne EÚ proti rasizmu sa členské štáty vyzývajú, aby pri plnom rešpektovaní svojich vnútroštátnych súvislostí pristúpili k zhromažďovaniu a využívaniu údajov o rovnakom zaobchádzaní na základe rasového alebo etnického pôvodu s cieľom zachytiť subjektívne skúsenosti s diskrimináciou a viktimizáciou, ako aj systémové aspekty rasizmu a diskriminácie.

Dostupné údaje o rovnakom zaobchádzaní sú však čiastkové a medzi jednotlivými krajinami, zdrojmi údajov a zberateľmi údajov nie sú harmonizované. Možno to vidieť aj na nedostatku údajov o Rómoch, ktorí utekajú pred ruskou útočnou vojnou voči Ukrajine. V roku 2022 viaceré členské štáty zintenzívnili vývoj nových zberov údajov alebo zlepšili údaje zhromaždené prostredníctvom národných sčítaní tak, aby zahŕňali charakteristiky rovnosti.

Niektoré členské štáty poverili nové alebo existujúce orgány pre ľudské práva, aby zbierali údaje a dokumentovali protirómske vplyvy. Nie všetky snahy o získavanie údajov boli však už v súlade so zásadami úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) týkajúcimi sa získavania údajov a s odporúčaniami skupiny EÚ na vysokej úrovni pre nediskrimináciu, rovnosť a rozmanitosť uvedenými v usmernení EÚ o získavaní a využívaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu.

V článku 14 Charty základných práv Európskej únie (charta) je zakotvené právo na vzdelanie. Jedným zo štyroch odvetvových cieľov strategického rámca EÚ pre Rómov je, že deti zo všetkých rasových alebo etnických prostredí musia mať rovnaký prístup k vzdelávaniu. Tento cieľ je aj v súlade so smernicou o rasovej rovnosti.

V európskej stratégii v oblasti starostlivosti Komisia vyzvala členské štáty, aby poskytli rovnaké príležitosti rómskym deťom. Rovnako to urobila aj Rada vo svojom odporúčaní o zriadení európskej záruky pre deti.

Ako vyplýva z prieskumu FRA o Rómoch v roku 2021, rozdiely vo vzdelaní medzi rómskymi deťmi a deťmi z bežnej populácie sú naďalej značné, pričom po ukončení nižšieho stredného vzdelávania je miera predčasného ukončenia školskej dochádzky vysoká. Segregácia vo vzdelávaní sa od roku 2016 dokonca zvýšila.

STANOVISKO FRA Č. 5.3

Členské štáty EÚ majú naďalej vynakladať maximálne úsilie na zabezpečenie účinného monitorovania prostredníctvom pravidelného zhromažďovania a využívania údajov o rovnosti. Pritom sa má monitorovať využívanie finančných prostriedkov, ako aj opatrení a programov na dosiahnutie cieľov do roku 2030 v oblasti rovnosti, začleňovania a účasti Rómov.

Členským štátom sa odporúča zabezpečiť, aby bol zber ich údajov vrátane vnútroštátneho sčítania v súlade s prístupom k údajom založenom na ľudských právach. Majú náležite zohľadniť usmernenia EÚ o zhromažďovaní a používaní údajov o rovnosti na základe rasového alebo etnického pôvodu.

Členské štáty majú podnecovať a aktívne podporovať spoluprácu medzi občianskou spoločnosťou, akademickou obcou, subjektmi pre rovnaké zaobchádzanie a štatistickými úradmi s cieľom uľahčiť oznamovanie a pravidelné monitorovanie diskriminácie, protirómskych postojov a trestných činov z nenávisťi.

STANOVISKO FRA Č. 5.4

Členské štáty EÚ majú ukončiť akúkoľvek segregáciu Rómov vo vzdelávaní a zhromažďovať o nej dôkazy, aby mohli plne vykonávať smernicu o rasovej rovnosti.

Členské štáty majú na poskytovanie kvalitného vzdelávania a väčšieho počtu príležitostí na odbornú prípravu pre rómske deti uprednostňovať a využívať vnútroštátne finančné prostriedky a finančné prostriedky EÚ, pričom by rómsku občiansku spoločnosť mali zapojiť do navrhovania, vykonávania a monitorovania svojich vnútroštátnych opatrení.

STANOVISKO FRA Č. 5.5

Členské štáty EÚ majú posilniť svoje úsilie v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu medzi Rómami. To si bude vyžadovať ciele opatrenia spájajúce platené zamestnanie a pridelovanie sociálnych transferov, aby sa dosiahol cieľ do roku 2030, ktorým je odstrániť rozdiely v chudobe medzi Rómami a celkovou populáciou, ako sa vyžaduje v strategickom rámci EÚ pre Rómov.

Členské štáty sa majú vo svojich národných akčných plánoch do roku 2030 týkajúcich sa záruky EÚ pre deti osobitne zaoberať rómskymi deťmi. Prítom majú zohľadniť zistenia a odporúčania osobitných štúdií o jednotlivých krajinách vypracovaných Detským fondom Organizácie Spojených národov a Európskou komisiou.

Členské štáty majú v úzkej spolupráci s rómskymi organizáciami občianskej spoločnosti a komunitami určovať, plánovať a vykonávať účinné opatrenia na prítiahnutie rómskych žien na trh práce s cieľom posilniť ich ekonomickú nezávislosť a chrániť ich pred chudobou.

Znižovanie chudoby a sociálneho vylúčenia a odstraňovanie sociálno-ekonomických rozdielov tvoria jeden z troch horizontálnych cieľov strategického rámca EÚ pre Rómov. Európska záruka pre deti je hlavnou iniciatívou EÚ, ktorej cieľom je zabezpečiť, aby každé dieťa v Európe ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením malo prístup k najzákladnejším právam, ako sú zdravotná starostlivosť a vzdelávanie. Určuje rómske deti ako osobitne znevýhodnené a vyzýva členské štáty, aby riešili ich potreby.

Európsky parlament vo svojom uznesení z júla 2022 vyzýva na ukončenie chudoby žien a uvádza rómske ženy ako zvlášť zraniteľnú skupinu. Hlavným cieľom EÚ v akčnom pláne na realizáciu Európskeho piliera sociálnych práv je znížiť počet ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením aspoň o 15 miliónov. Je potrebné zabezpečiť to pre každého prostredníctvom mzdy na úrovni životného minima a primeraných dávok minimálneho príjmu pre tých, ktorí nemajú dostatok prostriedkov.

Podľa najnovších údajov FRA z 10 členských štátov EÚ v roku 2021 žijú štyria z piatich (80 %) Rómov vrátane ich detí stále v domácnostiach ohrozených chudobou a vo vážnom materiálnom nedostatku (48 %). Správa Rómsky občiansky monitoring z roku 2022 konštatuje, že Národné stratégie a akčné plány pre Rómov sa zväčša nezaoberajú chudobou a sociálnou ochranou.

6

AZYL, VÍZA, MIGRÁCIA, HRANICE A INTEGRÁCIA

Ako je uvedené v hlavnej kapitole tejto správy, začiatok ruskej útočnej vojny proti Ukrajine mal za následok registráciu takmer 4 miliónov vysídlených osôb v celej EÚ. Zvýšená globálna mobilita po pandémie COVID-19 zároveň viedla k zvýšeniu počtu nelegálnych prekročení hraníc do EÚ.

Na viacerých miestach pozdĺž vonkajšej hranice EÚ boli zaznamenané závažné a pretrvávajúce porušenia práv. V kombinácii s nedostatkom rýchlych a účinných vyšetrovaní predstavujú vážne výzvy pre právny štát. Porušovanie základných práv na hraniciach sa zhoršilo a beztrestnosť za nezákonné konanie pokračuje, keďže porušovanie sa nerieši.

Zvyšuje sa tlak na organizácie občianskej spoločnosti zo strany štátnych orgánov a iných aktérov obhajujúcich práva migrantov a utečencov na hraniciach. Pravidlá EÚ týkajúce sa reformy azylovej politiky zostávajú v rukách spoluzákodarného orgánu EÚ. Reviduje sa mechanizmus dohľadu nad uplatňovaním schengenských pravidiel, pričom sa väčšia pozornosť venuje základným právam. Právne nástroje, ktorými sa zriaďujú systémy informačných technológií v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, obsahujú niekoľko záruk základných práv. V súčasnosti je hlavnou výzvou ich uplatňovanie v praxi.

Pre iných utečencov, než sú tí, ktorí utekajú pred ruskou inváziou na Ukrajinu, zostávajú legálne možnosti dosiahnutia bezpečnosti v EÚ obmedzené. V kontexte rastúceho globálneho núteného vysídľovania sa niektorí snažia dosiahnuť bezpečnosť neoprávneným spôsobom. Keď nezákonne prekračujú vonkajšie hranice EÚ alebo sa pokúšajú ich prekročiť, stretávajú sa s porušovaním práv vo viacerých členských štátoch EÚ.

Takéto porušovanie základných práv je závažné, opakuje sa a je rozšírené. Mnohé správy sa týkajú správania úradníkov, ktoré môže predstavovať závažné trestné činy podľa vnútroštátneho práva. Vnútroštátne justičné systémy sa však zaoberajú len niekoľkými prípadmi. To môže viesť k pocitu beztrestnosti.

Občianska spoločnosť je kľúčovou zložkou európskej architektúry základných práv a zohráva kľúčovú úlohu pri presadzovaní práv ľudí. Konflikt medzi organizáciami občianskej spoločnosti, ktoré obhajujú práva migrantov a utečencov, na jednej strane a štátnymi orgánmi a neštátnymi subjektmi na druhej strane narastá.

STANOVISKO FRA Č. 6.1

Výročné správy Rady pre Schengen a Komisie o stave Schengenu majú venovať jeden bod programu alebo nadpis situácii v oblasti základných práv na hraniciach.

Členské štáty EÚ majú na základe odborných znalostí FRA zriadiť alebo posilniť vnútroštátne mechanizmy na monitorovanie dodržiavania základných práv na svojich hraniciach.

STANOVISKO FRA Č. 6.2

Európska komisia má pokračovať v úsilí o presadzovanie dodržiavania základných práv prostredníctvom schengenských hodnotení. Pri skúmaní národných programov členských štátov EÚ má Európska komisia uplatňovať všetky záruky základných práv zakotvené v právnych nástrojoch EÚ, ktorými sa zriaďuje Fond pre azyl, migráciu a integráciu a nástroj na riadenie hraníc a víza v rámci Fondu pre integrované riadenie hraníc.

Sekundárne právo EÚ v oblasti azylu, hraníc a prisťahovalectva obsahuje dôležité záruky základných práv. V roku 2022 sa zvýšil dôraz na ich sfunkčnenie. Ilustruje to revízia schengenského hodnotiaceho a monitorovacieho mechanizmu a aj postupy na získanie finančných prostriedkov EÚ. Odborníci z praxe ešte stále dostatočne nepoznajú tieto ochranné opatrenia, nezohľadňujú ich a nekonajú v súlade s nimi.

STANOVISKO FRA Č. 6.3

EÚ má zvážiť zriadenie mechanizmu na nezávislé preskúmanie svojich rozsiahlych informačných systémov. Takýto mechanizmus zabezpečí nepretržité, nezávislé a odborné preskúmanie vplyvu rozsiahlych informačných systémov EÚ v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti na základné práva a dôstojnosť ľudí. Skúsenosti nezávislého posudzovateľa právnych predpisov v oblasti terorizmu v Spojenom kráľovstve môžu slúžiť ako inšpirácia pre spoľahlivý a udržateľný mechanizmus, ktorý je nezávislý od Európskej komisie a od agentúr EÚ zapojených do riadenia alebo podpory prevádzky týchto informačných systémov.

Pokračovala práca na rozsiahlych systémoch informačných technológií (IT) na úrovni EÚ s cieľom uľahčiť riadenie hraníc, podporiť azylové konania a zmierniť riziká v oblasti vnútornej bezpečnosti. Osobné údaje vrátane biometrických údajov o takmer všetkých štátnych príslušníkoch tretích krajín, ktorí sa zdržiavajú v EÚ alebo cestujú do EÚ, sa budú spracúvať prostredníctvom šiestich rozsiahlych informačných systémov EÚ.

Cieľom mnohých záruk zakotvených v právnych predpisoch EÚ je zmierniť riziká porušovania základných práv za predpokladu, že sa primerane uplatňujú. Informačné systémy EÚ však ešte len začínajú fungovať a my stále zisťujeme, ako viaceré aspekty fungujú spoločne. Ich potenciálne veľký vplyv na základné práva preto zostáva čiastočne neznámy.

7

INFORMAČNÁ SPOLOČNOSŤ, SÚKROMIE A OCHRANA OSOBNÝCH ÚDAJOV

Rok 2022 naďalej vyvolával opakujúcu sa otázku od využívania umelej inteligencie (AI) až po moderovanie online obsahu, uchovávanie údajov, technológie rozpoznávania tváre a prístup k elektronickým dôkazom/využívanie elektronických dôkazov pri vyšetrovaní trestných činov. Ako môžeme čo najlepšie využívať všetky dostupné údaje v plnej miere a zároveň dodržiavať ochranu údajov a iné záruky základných práv?

Na úrovni EÚ sa zintenzívnili diskusie o vhodných zárukách pre mnohé spôsoby použitia umelej inteligencie. Zvýšená pozornosť sa venovala základným právam.

Medzinárodné inštitúcie aj národné vlády diskutovali o tom, do akej miery môžu mať policajné a súdne orgány prístup k osobným údajom. Zintenzívnili sa iniciatívy, ktoré povoľujú používanie moderných sledovacích technológií a prístup k údajom na bezpečnostné účely. Zároveň sa zintenzívnili aj súvisiace obavy súdov, organizácií občianskej spoločnosti a verejných orgánov.

V roku 2022 stabilne napredovali rokovania o akte o umelej inteligencii (AIA). V Európskom parlamente bol predložený veľký počet navrhovaných zmien a v decembri Rada prijala spoločný prístup. Obaja spoluzákonodarcovia preukázali odhodlanie zaviesť v navrhovanom znení prísnejšie záruky základných práv. Záruky základných práv by sa však mohli ešte viac posilniť, napríklad v postupe posudzovania zhody (navrhovaný článok 43 a príloha VII).

Prebiehajú diskusie o vymedzení umelej inteligencie, pričom niektoré tendencie podstatne obmedzujú jej rozsah. Niekoľko aplikácií a použití umelej inteligencie, ktoré môžu mať negatívny vplyv na základné práva, by tak zostalo mimo rámca navrhovaného právneho predpisu.

Súbežne s týmto legislatívnym úsilím na úrovni EÚ prijali niektoré členské štáty v roku 2022 konkrétne kroky na zabezpečenie bezpečného využívania umelej inteligencie v súlade so základnými právami na vnútroštátnej úrovni, ako je napríklad zavedenie špecializovaného orgánu dohľadu nad umelou inteligenciou alebo posúdenie vplyvu umelej inteligencie na základné práva.

STANOVISKO FRA Č. 71

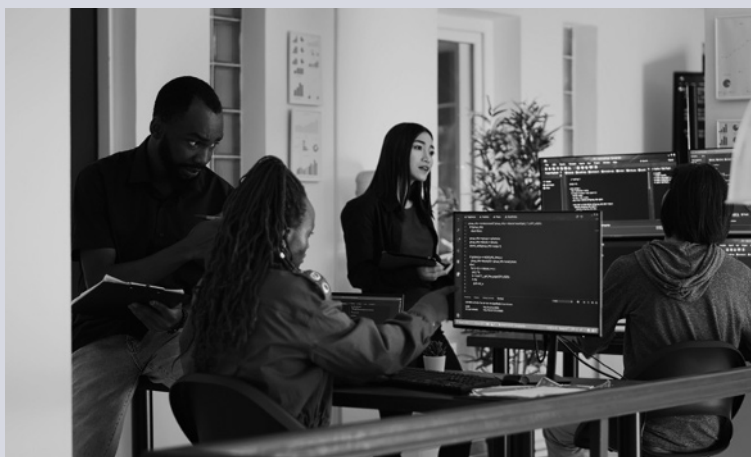
Spoluzákonodarcovské orgány EÚ majú v návrhu Akte o umelej inteligencii zabezpečiť primeraný odkaz na záruky základných práv. Všeobecné vymedzenie umelej inteligencie má zabrániť zužovaniu jej rozsahu pôsobnosti, keďže by to mohlo neprimerane zúžiť rozsah ochrany uvedeného zákona. Existujúce právne predpisy, ako sú právne predpisy o ochrane údajov a nediskriminácii, by sa mali využívať aj na riešenie výziev v oblasti základných práv, ktoré prináša používanie umelej inteligencie, keďže tieto právne predpisy sa uplatňujú online aj offline.

STANOVISKO FRA Č. 7.2

Európska komisia má vo svojich vykonávacích usmerneniach zabezpečiť, aby poskytovatelia online služieb interpretovali a vykonávali povinnosti stanovené v DSA spôsobom, ktorý je v súlade so základnými právami, napríklad v súvislosti s rizikom nadmerného odstraňovania a slobodou prejavu.

V roku 2022 bol prijatý prelomový akt o digitálnych službách (DSA). Znamenalo to dôležitý krok smerom k bezpečnejšiemu online prostrediu, v ktorom sú lepšie chránené základné práva používateľov. Niektoré organizácie občianskej spoločnosti (OOS) zároveň vyjadrili obavy z toho, že poskytovateľom online služieb ponecháva priestor na to, aby ho uplatňovali spôsobmi, ktoré môžu byť na úkor základných práv, najmä slobody prejavu, a to tým, že budú postupovať opatrne a nadmerne odstraňovať obsah, aby sa vyhlili negatívnym sankciám.

DSA obsahuje niekoľko ustanovení, ktorých cieľom je zvýšiť ochranu základných práv. Vyžaduje, aby veľmi veľké online platformy pravidelne posudzovali riziká v oblasti základných práv a navrhovali zmierňujúce opatrenia. Poskytuje aj lepší prístup k údajom, ktoré online platformy uchovávajú alebo generujú. To umožní orgánom dohľadu a nezávislým, prevereným výskumníkom posúdiť riziká pre základné práva.

STANOVISKO FRA Č. 7.3

Členské štáty EÚ majú zosúladiť svoje právne predpisy o uchovávaní údajov s judikatúrou SDEÚ, aby zabránili všeobecnému a nediferencovanému uchovávaní údajov poskytovateľmi telekomunikačných služieb. Okrem toho členské štáty majú zabezpečiť, aby vnútroštátne právo zahŕňalo prísne kontroly primeranosti, ako aj primerané procesné záruky na účinné zaručenie základných práv na súkromie a ochranu osobných údajov.

V roku 2022 národné vlády pracovali na právnych iniciatívach zameraných na posilnenie prístupu orgánov presadzovania práva k údajom na účely odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti. Smernica o uchovávaní údajov bola zrušená v roku 2014 a Súdny dvor EÚ (SDEÚ) odvtedy vo viacerých rozsudkoch opätovne potvrdil nezákonnosť všeobecného a nediferencovaného uchovávaní údajov. Napriek tomu niekoľko členských štátov EÚ stále navrhuje reformy svojich právnych predpisov tak, aby umožnili uchovávanie údajov v súlade s rozsudkom SDEÚ. Ustanovenia návrhov alebo prijatých právnych predpisov, ktoré by neboli v súlade s požiadavkami SDEÚ, viedli k sťažnostiam niektorých organizácií občianskej spoločnosti a verejných orgánov vo viacerých členských štátoch.

V roku 2022 sa vlády a orgány presadzovania práva naďalej zaujímali o používanie technológií na účely dohľadu a o prístup k údajom, ktoré dokážu identifikovať trestnú činnosť a bezpečnostné hrozby. Hoci sa tieto technológie líšia kontextom a povahou, mohli by vážne ovplyvniť základné práva osôb.

Na jednej strane odhalenie programu Pegasus poukázalo na to, že niektoré verejné orgány a vlády môžu používať necielený, široko používaný špionážny softvér. Na druhej strane stály záujem vlád a orgánov presadzovania práva o rozšírenie a legalizáciu technológií dohľadu, ktoré sa opierajú o rozsiahle zhromažďovanie citlivých osobných údajov (napríklad rozpoznávanie tváre), vyvoláva obavy verejných orgánov a organizácií občianskej spoločnosti, pokiaľ ide o zákonnosť, nevyhnutnosť a primeranosť týchto technológií. Vo viacerých členských štátoch organizácie občianskej spoločnosti, verejné orgány a súdy upozornili na riziká pre základné práva spojené s pokročilými technológiami dohľadu, a najmä s používaním monitorovacích kamier na verejných priestranstvách.

STANOVISKO FRA Č. 7.4

Inštitúcie EÚ a členské štáty majú zabezpečiť, aby všetky nové právne iniciatívy navrhované na podporu bezpečnosti jednotlivcov prostredníctvom technológií dohľadu rešpektovali základné práva. Predovšetkým zákony prijaté na používanie biometrických údajov alebo technológií na rozpoznávanie tváre majú zabezpečiť, aby sa zaviedli primerané záruky na ochranu práv na ochranu údajov a súkromia.

Tieto ochranné opatrenia majú byť predpísané zákonom, nevyhnutné a primerané. Nezávislé mechanizmy dohľadu majú zabezpečiť, aby sa uplatňovanie týchto opatrení pravidelne kontrolovalo. Jednotlivci majú mať možnosť podať sťažnosť na takéto opatrenia, ak nie sú v súlade so základnými právami, a mali by mať prístup k účinným prostriedkom nápravy.

8

PRÁVA DIEŤAŤA

Počet detí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením sa v roku 2022 naďalej zvyšovali. Vysoké náklady na energiu a rastúca inflácia predstavovali dodatočnú záťaž pre domácnosti, v ktorých rodiny s deťmi zápasia s ťažkosťami pri uspokojovaní základných potrieb. Členské štáty EÚ sa snažia riešiť potreby detí a rodín, ktoré sa ocitli v ťažkostiach, a to aj prostredníctvom európskej záruky pre deti.

Okrem detí, ktoré utekali z Ukrajiny, sa pribúdajú aj počet detí iných detí, ktoré žiadali o azyl mimo EÚ. V dôsledku toho malo niekoľko členských štátov ťažkosti so zabezpečením základných podmienok prijímania a niektoré naďalej zadržovali deti v súvislosti s migráciou. Európska komisia vydala niekoľko legislatívnych návrhov o právach obetí. Členské štáty preto prijali množstvo legislatívnych opatrení na ochranu detí zapojených do justičných systémov ako obeť, svedkovia alebo v prípade konfliktu so zákonom.

STANOVISKO FRA Č. 8.1

Európska komisia má usmerňovať a podporovať členské štáty EÚ pri vykonávaní ich národných plánov európskej záruky pre deti. Takéto usmernenie a podpora majú zahŕňať financovanie z prostriedkov EÚ, ako je ESF+, technickú pomoc a výmenu osvedčených postupov. Vykonávanie národných plánov sa má kontrolovať prostredníctvom európskeho semestra a príslušné výsledky monitorovania sa majú zahrnúť do odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

Členské štáty EÚ majú pokračovať v prebiehajúcich iniciatívach zameraných na riešenie vplyvu energetickej krízy a vysokej inflácie na chudobné domácnosti a v prípade potreby ich rozšíriť, pričom by sa mali sústrediť najmä na zraniteľnejšie osoby, ako sú neúplné rodiny, rómske rodiny a rodiny migrantov. Ak budú dočasné opatrenia úspešné, mohli by sa začleniť do sociálnych politík, a to aj pri vykonávaní národných plánov európskej záruky pre deti.

Takmer každé štvrté dieťa v EÚ žije v ohrození chudobou alebo sociálnym vylúčením (24,4 %). V minulosti bol zaznamenaný klesajúci trend, keď v roku 2019 bolo chudobou alebo sociálnym vylúčením ohrozených 22,2 % detí, ale pandémia COVID-19 tento trend narušila. Pretrvávajúca vysoká miera chudoby detí je relevantná pre povinnosti členských štátov EÚ zabezpečiť práva a blaho detí (článok 24 Charty základných práv Európskej únie a článok 3 Zmluvy o Európskej únii) a pre ciele sociálnej politiky EÚ (článok 151 Zmluvy o fungovaní Európskej únie).

Vykonávanie Európskej záruky pre deti sa začalo v roku 2022. Všetky členské štáty vymenovali národných koordinátorov a 18 členských štátov vypracovalo národné akčné plány. Národní koordinátori majú rôzne úrovne právomoci v rámci vnútroštátnych správnych orgánov. Akčné plány sa navyše líšia svojím charakterom a obsahom, ale mnohé členské štáty vyčlenili aspoň 5 % finančných prostriedkov z Európskeho sociálneho fondu plus (ESF+) na vykonávanie opatrení v rámci Európskej záruky pre deti.

V rámci európskeho semestra 2022 dostalo osem členských štátov odporúčania pre krajiny týkajúce sa vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve.

Počet detí žijúcich v chudobných domácnostiach zvýšila v roku 2022 energetická kríza i vysoká miera inflácie. Viaceré členské štáty prijali opatrenia v rámci sociálnej politiky na riešenie tejto situácie, ako napríklad zvýšenie prídavkov na deti, poskytnutie jednorazových platieb alebo pomoc pri platení faktúr za kúrenie.

Do Európy naďalej prichádzali migrujúce deti a deti žiadajúce o azyl často v nebezpečných situáciách. Počet detí, ktoré požiadali o azyl, sa v roku 2022 výrazne zvýšil, celkovo ich bolo 222 100, z ktorých 39 520 prišlo bez sprievodu. Migrujúce deti majú nárok na ochranu podľa Dohovoru OSN o právach dieťaťa, Európskeho dohovoru o ľudských právach, Charty základných práv Európskej únie a iných právnych predpisov EÚ, ako je smernica o podmienkach prijímania.

Viacere členské štáty EÚ mali ťažkosti so zabezpečením primeraných podmienok prijímania vrátane ubytovania, ako sa vyžaduje v smernici o podmienkach prijímania. Niektoré krajiny zadržovali deti s ich rodinami alebo deti bez sprievodu, najmä v súvislosti s návratom alebo na účely identifikácie a posúdenia veku. Európske a medzinárodné orgány vyjadrili vážne obavy zo zlých podmienok prijímania v EÚ. Agentúra Európskej únie pre azyl zvýšila svoju operačnú podporu pre členské štáty.

V roku 2022 sa 18 členských štátov dohodlo na dobrovoľnom mechanizme solidarity na podporu premiestňovania žiadateľov o azyl v Stredozemnom mori a pozdĺž západnej atlantickej trasy. Od začiatku premiestňovania v roku 2020 do decembra 2022 bolo z Grécka premiestnených približne 5 040 osôb vrátane 1 021 detí so svojimi rodinami a 1 313 detí bez sprievodu.

Opatrovníctvo detí bez sprievodu, ktoré je kľúčovou zárukou v smernici o podmienkach prijímania (článok 24) a smernici o konaní o azyle (článok 25), sa podľa výskumu agentúry FRA v posledných rokoch vyvíjalo prostredníctvom vývoja vnútroštátnych právnych predpisov. Niektoré výzvy však pretrvávajú: mandát opatrovníka sa často obmedzuje na právne zastúpenie, vymenovanie opatrovníka môže trvať viac ako jeden mesiac, opatrovníkom môže byť pridelený veľký počet detí a neexistuje dostatočná odborná príprava pre novovymenovaných opatrovníkov.

STANOVISKO FRA Č. 8.2

Členské štáty EÚ majú vyčleniť dostatočné zdroje EÚ a vnútroštátne zdroje na zabezpečenie ochrany detí, ktoré žiadajú o azyl, a detí, ktoré migrujú so svojimi rodinami alebo bez sprievodu. Vyčlenením dostatočných zdrojov sa má zabezpečiť, aby podmienky prijímania spĺňali minimálne normy stanovené v smernici o podmienkach prijímania, najmä pokiaľ ide o poskytovanie primeraného ubytovania a predchádzanie zadržaniu prostredníctvom uplatňovania alternatív k zadržaniu. Členské štáty majú predovšetkým posilniť svoje úsilie o rýchle vymenovanie vyškolených opatrovníkov s dostatočnými zdrojmi pre každé dieťa, ktoré príde bez sprievodu do EÚ, a zabezpečiť, aby navštevovalo školu.

STANOVISKO FRA Č. 8.3

Spoluzákonodarcovia EÚ majú zabezpečiť, aby sa existujúce práva a procesné záruky pre deti, ktoré sú obeťami trestných činov, na ktoré sa už vzťahuje smernica o právach obetí, smernica o obchodovaní s ľuďmi a smernica o sexuálnom zneužívaní detí, posilnili prostredníctvom návrhov Európskej komisie a mimo nich.

Členské štáty EÚ majú zintenzívniť svoje úsilie s cieľom zabezpečiť, aby deti v konflikte so zákonom mali prístup k spravodlivému súdnemu konaniu so všetkými zárukami stanovenými v smernici o procesných zárukách. To zahŕňa poskytovanie povinnej multidisciplinárnej odbornej prípravy všetkým zapojeným právnikom a sociálnym pracovníkom.

Európska komisia zaviedla niekoľko legislatívnych iniciatív, ktoré budú mať veľký vplyv na práva detí zapojených do justičných systémov ako obeť alebo svedkovia trestných činov: nové pravidlá na predchádzanie sexuálnemu zneužívaniu detí online a boj proti nemu, novú smernicu o domácom násilí a revidovanú smernicu o obchodovaní s ľuďmi. Niekoľko členských štátov EÚ prijalo nové právne predpisy v oblasti detských obetí, ktoré sa zameriavajú na reakciu na sexuálne trestné činy vrátane trestných činov online, na zlepšenie procesných záruk a odstránenie premlčacích lehôt.

Článkom 48 Charty základných práv Európskej únie sa poskytujú dôležité záruky týkajúce sa prezumpcie neviny a práva na obhajobu. V článku 24 sa vyžaduje, aby sa v prvom rade zohľadňoval najlepší záujem dieťaťa.

V smernici o procesných zárukách sa stanovuje niekoľko záruk pre deti v konflikte so zákonom. Výskum FRA týkajúci sa jeho praktického vykonávania poukazuje na viaceré problémy, ako je napríklad nedostatok informácií vhodných pre deti, nedostatky pri vykonávaní individuálnych posúdení, úniky súkromných informácií do médií a správy o zlom zaobchádzaní zo strany polície alebo násilnom správaní. Z výskumu takisto vyplýva, že odborná príprava je do určitej miery dostupná, ale len na dobrovoľnom základe.

9

PRÍSTUP K SPRAVODLIVOSTI: PRÁVA OBETÍ A NEZÁVISLOSŤ SÚDNICTVA

V roku 2022 došlo k určitému zlepšeniu v oblasti práv obetí, najmä pokiaľ ide o ochranu obetí so špecifickými potrebami. V oblasti žien ako obetí rodovo podmieneného násillia došlo k významnému legislatívnemu a politickému vývoju na úrovni EÚ aj na vnútroštátnej úrovni v niektorých členských štátoch EÚ. Zahŕňalo to uverejnenie návrhu EÚ na novú smernicu o boji proti násilliu páchanému na ženách a domácejmu násilliu.

V niektorých členských štátoch EÚ pretrvávajú vážne obavy v súvislosti so zásadami právneho štátu a nezávislosťou súdництва. Súdny dvor Európskej únie vyniesol svoj prvý rozsudok týkajúci sa všeobecného mechanizmu podmienosti. Tento mechanizmus je všeobecným režimom podmienosti, ktorý chráni rozpočet EÚ v prípade porušenia zásad právneho štátu týkajúcich sa plnenia rozpočtu EÚ zo strany členských štátov. Rozsudok potvrdil súlad mechanizmu s primárnym právom Únie.

Článok 22 smernice EÚ o právach obetí a súvisiace odôvodnenia stanovujú právo obeť na individuálne posúdenie potrieb. Členské štáty sú preto povinné individuálne posúdiť osobitné potreby obetí v oblasti ochrany a určiť, či a do akej miery by mohli mať prospech z osobitných opatrení počas trestného konania.

V roku 2022 prijalo niekoľko členských štátov praktické opatrenia na uľahčenie identifikácie obetí s osobitnými potrebami. Tieto opatrenia zahŕňali usmernenia týkajúce sa zaobchádzania s rôznymi skupinami zraniteľných obetí a informačnú kampaň zameranú na konkrétne skupiny obetí.

Problémy však pretrvávajú. Európska komisia vo svojom hodnotení smernice o právach obetí identifikovala niekoľko nedostatkov v súvislosti s ochranou individuálnych potrieb obetí. Tieto nedostatky ovplyvnili kvalitu zaobchádzania s obeťami po spáchaní trestného činu a počas trestného konania. V hodnotení Komisie sa tieto nedostatky spájajú s nedostatkom znalostí o osobitných potrebách medzi odborníkmi, čo môže následne viesť k nedostatočnému ohľadu voči obeťami. V hodnotení sa poukázalo na nedostatok osobitných usmernení na vykonávanie individuálnych posúdení, nedostatočnú informovanosť odborníkov z praxe o význame posúdení a nedostatočnú odbornú prípravu pre odborníkov z praxe.

STANOVISKO FRA Č. 9.1

Členské štáty EÚ majú zabezpečiť, aby boli obeť individuálne posúdené s cieľom identifikovať špecifické potreby ochrany. Takéto posúdenie by malo určiť ich potreby týkajúce osobitných ochranných opatrení počas trestného konania vzhľadom na ich osobitnú zraniteľnosť. Okrem toho sa členské štáty vyzývajú, aby poskytli osobitné usmernenia a odbornú prípravu odborníkom s cieľom podporiť právo obeť na individuálne posúdenie.

STANOVISKO FRA Č. 9.2

Všetky členské štáty EÚ, ktoré ratifikovali Istanbulský dohovor, majú sexuálne násilie kriminalizovať pomocou definícií znásilnenia a iných foriem sexuálneho násillia založených na súhlase. Členské štáty majú zabezpečiť aj to, aby všetky úmyselné sexuálne činy spáchané bez súhlasu obeť boli účinne vyšetrené, stíhané a potrestané.

Do konca roka 2022 všetky členské štáty EÚ podpísali Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a boji proti nemu (Istanbulský dohovor), hoci šesť z nich ho ešte musí ratifikovať. Podľa článku 36 dohovoru sú zmluvné štáty povinné kriminalizovať všetky činy sexuálnej povahy, ku ktorým dochádza bez súhlasu jednej zo zúčastnených osôb. Kriminalizáciu sexuálnych činov na základe takýchto definícií založených na súhlase vyžadujú aj články 3 a 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach, ako ich vykladá Európsky súd pre ľudské práva. Je to v súlade so súčasným chápaním sexuálneho násillia, ktoré sa nespolieha na silu alebo podobné prvky.

Prijímanie definícií sexuálneho násillia založených na súhlase v členských štátoch EÚ napreduje. V roku 2022 boli v niekoľkých členských štátoch prijaté nové právne predpisy a legislatívne návrhy v tejto súvislosti.

STANOVISKO FRA Č. 9.3

EÚ a jej členské štáty sa vyzývajú na ďalšie posilňovanie úsillia a spolupráce s cieľom zachovať a posilniť nezávislosť súdnictva, ktorá je základnou zložkou právneho štátu a vzájomnej dôvery. V tejto súvislosti sa členské štáty vyzývajú k tomu, aby urýchlili prijatie následných krokov v nadväznosti na odporúčania a opatrenia. Ide o odporúčania a opatrenia, ktoré boli prijaté v kontexte európskeho mechanizmu právneho štátu a v rámci nového mechanizmu podmienenosti EÚ.

Nezávislé súdnictvo je základným kameňom právneho štátu a prístupu k spravodlivosti (článok 19 Zmluvy o Európskej únii, článok 67 ods. 4 Zmluvy o fungovaní Európskej únii a článok 47 Charty základných práv EÚ).

Ako vyplýva z porovnávacieho prehľadu EÚ v oblasti justície za rok 2022, vo viacerých členských štátoch EÚ pretrvávajú problémy v oblasti spravodlivosti, napríklad pokiaľ ide o vnímanie nezávislosti súdnictva v členských štátoch EÚ.

Európska komisia vydala v roku 2022 svoju tretiu výročnú správu o právnom štáte. Téma systémov súdnictva a ich nezávislosti bola jednou zo štyroch oblastí, na ktoré sa správa zameriavala. Hoci správa víta dôležité reformy na posilnenie nezávislosti súdnictva, poukazuje na štrukturálne obavy, pokiaľ ide o nezávislosť súdnictva, ktoré pretrvávajú v niekoľkých členských štátoch.

V tomto roku bolo tiež prijaté vôbec prvé vykonávacie rozhodnutie podľa všeobecného nariadenia o podmienenosti. Týmto rozhodnutím sa ukladajú opatrenia na ochranu rozpočtu pred dôsledkami porušenia zásad právneho štátu. Týka sa to aj verejného obstarávania, účinnosti trestného stíhania a boja proti korupcii v Maďarsku.

10

VÝVOJ V UPLATŇOVANÍ DOHOVORU O PRÁVACH OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Zákonodarca EÚ prijal opatrenia na zabezpečenie spravodlivých minimálnych miezd, a to aj pre osoby so zdravotným postihnutím. Európsky parlament pred voľbami do Európskeho parlamentu v roku 2024 predložil niekoľko nových návrhov na uľahčenie vykonávania Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD) v EÚ, a to aj vo volebnom práve EÚ. Využívanie finančných prostriedkov EÚ na inštitucionalizáciu však naďalej vzbudzuje obavy.

Na vnútroštátnej úrovni pretrvávajú výrazné rozdiely medzi úrovňou účasti osôb so zdravotným postihnutím na trhu práce a úrovňou účasti iných osôb na trhu práce a vo vzdelávacom systéme. Členské štáty EÚ dosiahli obmedzený pokrok v poskytovaní relevantnej pomoci a v ukončovaní segregovaných prístupov.

Pokročila implementácia smerníc EÚ o prístupnosti a národných programov prístupnosti. Členské štáty však nedodrжали lehoty na transpozíciu a napredovanie je naďalej nerovnomerné. Štáty vynaložili značné úsilie na privítanie ľudí, ktorí utekajú z Ukrajiny, vrátane osôb so zdravotným postihnutím. Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím (Výbor CRPD) požiadal EÚ o odpovede na celý rad otázok v zozname, ktorý zaslal Európskej komisii.

Začal fungovať švédsky vnútroštátny monitorovací rámec, takže všetky členské štáty a EÚ teraz majú rámec, ktorý sa vyžaduje v článku 33 ods. 2 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.

V článku 27 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím sa vyžaduje, aby ľudia so zdravotným postihnutím mali možnosť žiť sa slobodne zvolenou alebo akceptovanou prácou na trhu práce a v pracovnom prostredí, ktoré je otvorené, inkluzívne a prístupné pre osoby so zdravotným postihnutím. Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím objasnil túto povinnosť vo všeobecnej poznámke č. 8 (2022) vrátane konštatovania, že chránené zamestnanie, s jednou obmedzenou výnimkou, nie je prijateľné ako opatrenie na podporu zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím podľa dohovoru CRPD.

Štatistiky na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni ukazujú, že pretrvávajú rozdiely v zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím a v súčasnosti dosahujú 23,1 percentuálneho bodu. Okrem toho sa napriek reformám zameraným na zlepšenie účasti na otvorenom trhu práce stále podporuje segregované zamestnanie a osobám so zdravotným postihnutím sa neposkytuje dostatočná podpora na zabezpečenie ich prístupu na trh práce. Týka sa to najmä žien a starších ľudí. Smernica o minimálnej mzde pomôže zlepšiť situáciu ľudí so zdravotným postihnutím, ale sama o sebe nezmení vnútroštátne postupy v oblasti zamestnanosti.

STANOVISKO FRA Č. 10.1

Členské štáty EÚ majú prijať účinné opatrenia na riešenie rozdielov v zamestnanosti osôb so zdravotným postihnutím prostredníctvom komplexných a cieľových opatrení vo všetkých odvetviach hospodárstva s cieľom dosiahnuť úplné začlenenie do trhu práce. Európska komisia má monitorovať vykonávanie novej smernice o minimálnej mzde, a to aj pokiaľ ide o osoby so zdravotným postihnutím. Členské štáty majú v tejto súvislosti venovať osobitnú pozornosť osobám so zdravotným postihnutím v súlade s usmerneniami Výboru pre práva osôb so zdravotným postihnutím.

Členské štáty majú postupne zrušiť chránené pracoviská v súlade s Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím. Mali by zaviesť účinné opatrenia na integráciu jednotlivcov, ktorí tam pracujú, do otvoreného trhu práce. Pritom by mali venovať osobitnú pozornosť podpore pracovných príležitostí pre ženy a starších ľudí so zdravotným postihnutím.

STANOVISKO FRA Č. 10.2

Členské štáty EÚ majú študentom so zdravotným postihnutím na všetkých úrovniach vzdelávania poskytovať dostatočnú pomoc, aby ulahčili prechod zo vzdelávania na trh práce. Majú zabezpečiť, aby všetky vzdelávacie prostredia v primárnom, stredoškolskom a terciárnom vzdelávaní boli inkluzívne a plne prístupné.

V článku 24 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím sa uznáva právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie a vyžaduje sa realizácia tohto práva bez diskriminácie a na základe rovnakých príležitostí. Od zmluvných štátov sa vyžaduje, aby zabezpečili inkluzívny systém vzdelávania na všetkých úrovniach a celoživotné vzdelávanie.

Ľudia so zdravotným postihnutím však naďalej čelia značnej záťaži pri prístupe k vzdelávacím systémom. Je menej pravdepodobné, že dokončia stredoškolské vzdelanie a získajú diplomy, ktoré sú užitočné pre plnohodnotné zapojenie sa do trhu práce, a tiež je menej pravdepodobné, že sa zapíšu na vysokoškolské štúdium alebo ho dokončia. Problémy vznikajú aj pri prechode medzi vzdelávaním a trhom práce.

Pre osoby so zdravotným postihnutím nie sú dostatočne prístupné budovy a iné aspekty vzdelávacieho prostredia. Členské štáty naďalej využívajú oddelené vzdelávacie prostredia namiesto toho, aby investovali do úplného a inkluzívneho systému pravidelného vzdelávania.

STANOVISKO FRA Č. 10.3

Členské štáty EÚ majú v plnej miere vykonávať existujúce právne predpisy EÚ v oblasti zdravotného postihnutia vrátane Európskeho aktu o prístupnosti a smernice o prístupnosti webových stránok. V oblastiach, ako sú verejná doprava a infraštruktúra, majú v plnej miere vykonávať svoje povinnosti podľa článku 9 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Európska komisia môže zvážiť návrhy na rozšírenie smerníc o prístupnosti na ďalšie oblasti.

V článku 9 CRPD sa vyžaduje, aby osoby so zdravotným postihnutím mali plný prístup k spoločnosti aj k fyzickému prostrediu, doprave, informáciám a komunikáciám vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov a iných zariadení a služieb otvorených pre verejnosť alebo poskytovaných verejnosti, a to v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach. EÚ prijala v tejto oblasti príslušné smernice, ako napríklad Európsky akt o prístupnosti a smernicu o prístupnosti webových stránok, a dosiahol sa pokrok pri ich začleňovaní do vnútroštátnych právnych predpisov a ich vykonávaní. Značný počet členských štátov však zmeškal lehotu na začlenenie Európskeho aktu o prístupnosti do vnútroštátneho práva a v nadchádzajúcich rokoch je stále potrebné dosiahnuť pokrok, aby sa zabezpečilo jeho úplné vykonávanie.

Hodnotenie Európskej komisie zistilo, že značné problémy pretrvávajú aj pri začleňovaní smernice o prístupnosti webových stránok do vnútroštátneho práva. Sú viditeľné aj v národných správach. Napriek určitému pokroku pretrvávajú problémy aj v iných oblastiach prístupnosti, ako je napríklad širšia dostupnosť infraštruktúry a oblastí verejnej dopravy. V niektorých oblastiach vydala EÚ právne predpisy.

Z hľadiska ochrany základných práv priniesol rok 2022 pokrok i určité nezdary. V publikácii agentúry FRA s názvom *Fundamental Rights Report 2023* (Správa o základných právach 2023) sa rekapituluje hlavný vývoj v EÚ v období od januára do decembra 2022 a uvádzajú sa stanoviská agentúry k nemu. Poukazuje sa v nej na dosiahnuté úspechy i oblasti, ktoré naďalej vyvolávajú obavy, a poskytuje sa prehľad hlavných tém, ktoré formujú diskusie o základných právach v celej EÚ.

Tohtoročné zameranie sa sústreďuje na dôsledky vojny na Ukrajine pre EÚ v oblasti základných práv. Vo zvyšných kapitolách sa pozornosť venuje Charte základných práv Európskej únie, rovnosti a nediskriminácii, rasizmu, xenofóbii a súvisiacej neznášanlivosti, integrácii Rómov, azylu a migrácii, informačnej spoločnosti, ochrane súkromia a osobných údajov, právam dieťaťa, prístupu k spravodlivosti a pokroku v uplatňovaní Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.

EUROPEAN UNION AGENCY
FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

PODPORA A OCHRANA VAŠICH ZÁKLADNÝCH PRÁV V CELEJ EÚ —

Úplnú publikáciu agentúry FRA *Fundamental Rights Report 2023* (Správa o základných právach 2023) nájdete tu:
<https://fra.europa.eu/sk/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Pozrite si aj súvisiace publikácie agentúry FRA:

- FRA (2023), *Správa o základných právach 2023 – stanoviská agentúry FRA*, Luxemburg, Úrad pre publikácie,
<https://fra.europa.eu/sk/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions>
(k dispozícii vo všetkých 24 úradných jazykoch EÚ),
- FRA (2023), *Fundamental rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Dôsledky vojny na Ukrajine pre EÚ v oblasti základných práv), Luxemburg, Úrad pre publikácie,
<https://fra.europa.eu/sk/publication/2023/frr-2023-focus-war-in-ukraine>
(k dispozícii v angličtine a vo francúzštine)

Predchádzajúce výročné správy agentúry FRA o výzvach a úspechoch v oblasti základných práv v Európskej únii sú k dispozícii na [webovom sídle](#) agentúry FRA (dostupné v angličtine a vo francúzštine).

ĎALŠIE INFORMÁCIE

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko

T +43 158030-0 – F +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie